

MOSTARSKA OPERACIJA, Vojno izdavački zavod, Beograd, 1986.

Prošlogodišnji naučni skup posvećen mostarskoj operaciji i organizovan povodom 40-godišnjice oslobođenja Mostara i pobjede nad fašizmom i svečano predstavljanje knjige »Mostarska operacija — učesnici govore« znak su zahvalnosti naroda cijele Hercegovine, i posebno grada Mostara, borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima 8. korpusa (dalmatinskog) i 29. udarne divizije (hercegovačke) koji su se borili u istorijskoj bici za Mostar, a svojim učešćem na prošlogodišnjem naučnom skupu i pisanim priložima u ovoj knjizi ostavili omladini, školama i narodu Hercegovine autentična svjedočenja o jednom teškom i slavnom vremenu kad se bratstvo i jedinstvo, prva i najveća tekovina NOR-a i socijalističke revolucije, kovalo zalaganjem vlastitih života. Svi mi, živi učesnici mostarske operacije i narod Hercegovine, dugujemo zahvalnost Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu i njegovim organima i komandama koji su bili inicijatori i organizatori niza sličnih naučnih skupova i okruglih stolova o najvažnijim operacijama u završnoj godini našeg NOR-a, od kojih je jedan posvećen mostarskoj operaciji, kao i VIZ, izdavaču ove vrlo značajne edicije od 10 knjiga, među kojima je i ova.

U drugoj polovini 1944. godine vrhovni komandant NOV i POJ maršal Tito, prateći razvoj događaja na svjetskim ratištima, posebno na našem, odlučio je da još više pojača borbene napore na cijelom našem prostoru izdižući ih na nivo krupnih, savremenih napadnih operacija operativnog i strategijskog značaja. U cilju realizacije te strategijske zamisli i odluke vrhovnog komandanta, polovinom septembra 1944. godine, izdato je naređenje svim komandama i štabovima, koje je karakterisalo naše tadašnje ukupno operativno-strategijsko stanje, a glasilo je:

»Pređite u opštu ofanzivu, presijecajte komunikacije, zauzmajte neprijateljska uporišta i saobraćajne čvorove, spriječite

svako organizovano povlačenje neprijatelja tako da ne iznese iz naše zemlje ni jedan komad oružja.« Sprovodeći naređenje druga Tita, javile su se krupne i posebno značajne napadne operacije toga vremena: pohod operativne grupe divizija u Srbiji, beogradska, kninska, mostarska i sarajevska operacija, a zatim strategijska operacija na ratištu poznata kao završne operacije Jugoslovenske armije za konačno oslobođenje zemlje. Svim tim operacijama rukovodio je maršal Tito preko Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Te operacije, mada su dijelovi opšte strategijske zamisli, razlikovale su se po gotovo svim osnovnim obilježjima, što je bio odraz različitih operativnih, borbenih i materijalnih uslova, s jedne, i bogatstva ideja i inicijativa starijehina i komandi koje su operacije organizovale i izvodile, s druge strane. Tako, recimo, da bi se pristupilo neposrednim pripremama i izvođenju mostarske operacije, trebalo je prethodno u žestokim borbama razbiti i uništiti grupu četničkih jurišnih korpusa Lukačevića, obezbijediti jadransko zaleđe i uništiti vrlo jake ustaške snage na prilazima Mostaru. Ova knjiga, iz pera najodgovornijih učesnika u mostarskoj i drugim operacijama toga vremena, govori o slavnoj prošlosti za srećnu budućnost, ali i o tome šta je značila izdaja i kako su se ustaški i četnički zločinci i tada, krajem rata, očajnički borili da produže život i boravak fašističkoj nemani u našoj ratom razorenoj i zločinima namučenoj zemlji.

U knjizi »Mostarska operacija — učesnici govore« sabrana su brojna i dragocjena dokumenta toga vremena: zapovijesti, naređenja, direktive, planovi, izvještaji, informacije i sjećanja preživjelih učesnika. Stoga knjiga predstavlja zbir građe velike historijske i vojnonaučne vrijednosti za naša dalja monografsko-historijska i vojnostručna istraživanja. Poseban značaj to djelo ima za dalju razradu, obogaćivanje i usavršavanje koncepcije, doktrine i sistema ONO i DSZ, za koju je koncepciju maršal Tito više puta rekao da njeno glavno ishodište čine bogata iskustva NOR-a i socijalističke revolucije, usklađena sa zahtjevima vremena i drugim konkretnim uslovima. Zbog toga sabrana i stručno uobličena iskustva ratnika, koji su organizovali i izveli mostarsku operaciju, pomažu daljim prodorima u sve oblasti društvenog organizovanja, pripremanja i jačanja sistema ONO i DSZ.

Iskustva mostarske operacije u svim vidovima borbenih dještava su vrlo poučna, naročito u izboru oblika manevra, kretanja, koncentrisanja i razvoja snaga za borbu. Brzo i efikasno dovođenje krupnih sastava 8. korpusa iz srednje i sjeverne Dalmacije na polazne položaje za napad predstavlja i danas dragocjeno iskustvo. Oblici i žestina oružane borbe u širim rejonima Širokog Brijega, Nevesinja, Mostara i Ivan-planine veoma su poučni kako sa stanovišta naših postupaka tako i po upornosti i aktivnosti odbrane neprijatelja u specifičnim uslovima — na kršu, na širokom frontu, u naseljenim mjestima, a u sjevernom dijelu zone operacije i po dubokom snijegu i velikoj zimi.

Primjeri grada Mostara, posebno njegove omladine i radnika tokom cijelog rata i, naročito, u borbama za Mostar, dragocjena su iskustva. Pripadnici NOP-a Mostara, predvođeni članovima KPJ i SKOJ-a, u saradnji sa jedinicama koje su napadale sa fronta, uspjeli su spriječiti rušenje već pripremljenih miniranih objekata: mostova, rudnika, željezničke stanice i još nekih zgrada. Iskustva stečena u otporu i borbi okupiranog grada zaslužuju pažljivija i studioznija izučavanja, pa i uopštavanja, jer mogu biti od interesa i za našu savremenu ratnu vještinu, posebno u domenu pripreme gradova i većih urbanih centara za opštenarodni odbrambeni rat.

Uspješno izvedena mostarska operacija, zajedno sa svim sličnim operacijama jedinica NOVJ i JA u završnom periodu rata, bila je dostojan dokaz snage naše ratne oružane sile i njene sposobnosti da uz podršku naroda, na jugoslovenskom ratištu, samostalno izvodi napadne operacije najvišeg ranga, uključujući i strategijsku operaciju, i da samostalno obrazuje dio savezničkog fronta oko snaga fašističke Njemačke, što je uz četvorogodišnju borbu našu zemlju uvrstilo u red glavnih pobjednika u drugom svjetskom ratu.

*Milan Bjelogrić,
general-pukovnik*